خەرەگەلەک، جڤاکی کوردستان بنکۆڵ دەکەن … چوارەم … ئەمجەد شاکەلی

باشووری کوردستان، زۆرینەی ڕەهای خەڵکەکەی، جڤاکەکەی، بێجگە لەوانەی حیزب و دەسەڵات و نانخۆری سەر خوانی ئەوان، لە ڕەوشێکی ئابووری پڕ لە نایەکسانی و نادادیدا دەژین. نایەکسانی ئابووری، بەرهەم و دەستکردی، ئابووری بازاڕ و ئابووری ئازاد و کەرتی تایبەت و سەرمایەدارییە.

چوارەم …
ئەمجەد شاکەلی

-کەرتی تایبەت-

ئەو بەشەی باشووری کوردستان، کە پێی دەگوترێ هەرێم، تا ساڵی 1991، لە هەموو ڕوویەکەوە، بەشێک بوو لە عیراق و تەواوی قانوونەکانی عیراقی تێدا پەیڕەو دەکران. دیارە ئێستاش هەر بەشێکە لە عیراق، لە بڕێک جیاوازیی لەنێوان ئەو هەرێمە و عیراقدا هەیە، چون هەرێم، لە هەندێک بواردا، جۆرێک سەربەخۆیی هەیە. ئەوەی من مەبەستمە بیڵێم، بواری ئابوورییە. ئابووریی عیراق و کوردستانیش ئەمڕۆ، لەسەر بنەمای “ئابووریی ئازاد، ئابووریی بازاڕ، بازاڕی ئازاد”، دامەزراوە و ئەوەی بۆ کراوە بە بناخەی ئابووری. ئابووریی بازاڕ، لە هەموو جیهاندا پشت بە کەرتی تایبەت دەبەستێ و پشت دەکاتە کەرتی گشتی. وەها ئابوورییەک، دەکاتە: سەرمایەداری.
کەرتی تایبەت، پێچەوانەی کەرتی گشتییە. کۆمپانیا، ئیدی گەورە یا گچکە، لە کەرتی تایبەتدا، کەسێکی تایبەت، خێزانیک، یا چەند کەسانێکی تایبەت، یا چەند خێزانێک، خاوەندارێتی دەکەن، لە لە کەرتی گشتیدا، دەوڵەت، کارگێڕییە گشتییەکان، ئوستانداری یا شارەداری، خاوەندارێتی دەکەن. وەک نموونە، لە سوێد کۆمپانیاکانی ئیکیا (Ikea)، ڤۆڵڤۆ (Volvo)، هەئەم (H&M) و کۆمپانیا گچکە ئاساییەکان، هەموو کەرتی تایبەت خاوەنیانن. کۆمپانیای وزە (ئەلەکتریک) و تاڤگەکان، دوو کۆمپانیان، سەدلەسەد سەربە کەرتی گشتین و لەلایەن دەوڵەتی سوێدەوە خاوەندارێتی دەکرێن. کۆمپانیای

دیکەش هەن، وەک کۆمپانیای خانووبەرە، لەلایەن هەموو شارەدارییەکانەوە خاوەندارییەتی دەکرێن، ئەوانەش هەر سەر بە کەرتی گشتین. کەرتی تایبەت، بەگوێرەی پێناسەکەی، هی کەسانێکی تایبەت یا خێزانگەلێک یا کۆمەڵە و ڕێکخراوگەلێکی پێکهاتوو لە کەسانێکی قازانجخواز، کە لە چوارچێوەیەکدا خۆدەبنەوە، هەموو ئەمانە وەدووی دەسکەوتی ئابووری و قازانجدا وێڵن. هەندێ جار لە نێوان کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتدا، کەرتێکی دیکە هەیە، کەرتی سێیەمی پێ دەگوترێ، یا کەرتی خێرخوازی و کاری جڤاکی و کاری هەرەوەزی و خانەی هزر و ئەو جۆرانە، کە نە هی دەوڵەتن و نە هی کەسی تایبەت، بەڵکە خەڵکانێک پێکەوە خاوەندارییەتی دەکەن، هەندێ وەدووی قازانجەوە نین. ئەو جۆرە کۆمپانیانەی کەرتی سێیەمە، هەندێ جار دەخرێنە خانەی ڕێکخراوەیل و کۆمپانیایەیلی ناحوکوومەتییەوە، کە (NGO)یشیان پێ دەگوترێن.

سەرمایەداری، بە دابەشکردنێکی نادادوەرانە و پشتگوێخستنی زۆرینەی نەداران و پشتبەستن بە چینە باڵا دەستڕۆیشتوو و گیرفانپڕەکان و دەسەڵاتەوە، گرێدراوە. سەرمایەداری پاماڵی بازاڕ دەکات و ئەوەیشی ئەو پاماڵ و داگیرکارییە دەکات، کەمینەیەکی نێو جڤاک و وڵاتە، کە تەنانەت حوکوومەتیش دەگرێتەوە و وەها حوکوومەتێکیش دەبێتە حوکوومەتی کەمینە، کە لە بازاڕی سیاسەتدا، حوکوومەتی ئۆلیگارکی (Oligarchy) پێ دەگوترێ. وەها حوکوومەت و دەسەڵاتێک، خەڵکانێک دەستی بەسەردا دەگرن، کە: پایەی باڵای چینایەتییان هەبێت، وەک ئەوەی سەربە چینێکی ئەریستۆکرات و ناسراو بن، ساماندار و دارا بن، ڕایەڵە و پێوەندێکی خێزانی توندوتۆڵ و خزمایەتی و خوێن لە نێوانیاندا هەبێت، خوێندەواری بەرز و خاوەن بڕوانامەی باڵا بن، خاوەنی کۆمپانیای مەزن و سەرمایە بن، ڕوومەتێکی ئایینی بن و دەسەڵاتێکی ئایینییان هەبێت، پلەوپایەیەکی سیاسییان هەبێت، خاوەنی هێزی چەکدار بن یا خەڵکیان، ئیدی بە هەر هۆیەکەوە، وەدووکەوتبن. ئەو جۆرە خەڵکانە، کە کەمینەشن، هەم پاماڵی بازاڕ(ئابووری) و هەم پاماڵی دەسەڵات (سیاسەت) دەکەن، ئیدی بەو دووە، کە لفانەی یەکدین، گەل، وڵات، زۆرینەی ڕەهای خەڵک و هەرچی بوارێکی ژیانە، دەیخەنە بندەستی خۆیانەوە. وەها هەژموون و دەسەڵاتێک، هەندێ جار لە نێو خێزانەکاندا، وەک بۆماوەیی، نەوە لە دوای نەوە دەمێنێتەوە و گەلێ جاریش، بۆماوەیی، مەرج نییە بە گەیشتن و بوون و پاراستنی وەها دەسەڵاتێک!

سیستەمی سیاسی و ئابووریی سەرمایەداری، خاوەندارییەتی ئامرازەکانی

بەرهەمهێنان و بازرگانی و پێشەسازی، دەداتە دەست تاک و کۆمپانیا تایبەتەکان، کە تەنیا ئامانجیان قازانجە و هیچ دەرفەتێک بە حوکوومەت ناهێڵرێتەوە و بنەما و پایەکانی ئەو ئابوورییە، موڵکییەتی تایبەت، کەڵەکەکردنی سەرمایە، هەڵپەی قازانج و بازاڕی ڕکابەرییە. بۆشایی نێوان موڵکدار و موڵکنەدار، دارا و نەداران، بە هۆی دابەشکردنی ناڕەوای داهاتەوە، هەمیشە فراوانتر دەبێت. سەرمایەداری مافی تاکی بە گرنگە، کە دەتوانێ هەڵبژێری، کاڵا، ماددە، خوێندنگە، نەخۆشخانە، ئۆتۆمۆبیل، شەمەندەفەر، خواردنگە، قاوەخانە، مەیخانە، جل و پۆشاک، خواردنەوە، جگەرە، گۆشت، ئامێر، تەکنەلۆگی، بازاڕ و فرۆشگە و هەزاران شتی دیکە هەڵبژێرێ، لێ کێن ئەوانەی هەڵدەبژێرن؟ باشترینی ئەو کاڵا و خزمەتانە، ئەو تاکانە هەڵیاندەبژێرن، کە دەستڕۆیشتوو و گیرفانپڕن و خاوەن پارەوپووڵن، هەژاران توانستی هەڵبژاردنیان نییە و هەمیشە لەو هەڵبژاردنانەدا مایەپووچ و بێبەش دەبن و هیچیان دەستناکەوێت. سەرمایەداران دەتوانن بە ئارەزووی خۆیان کاریگەر بن لە بڕیاردان بەسەر نرخ و بازاڕدا و لەبەر دەستتێکەڵکردنیان لەگەڵ دەسەڵاتدا، یا لەبەر ئەوەی ئەوان خۆیان دەسەڵاتن و دەسەڵاتیش ئەوانە، چ ڕێگرییەکیان لێ ناکرێ، تەنانەت ئەگەر بڕیارەکان بە زیانی زۆرینەی خەڵک و وڵاتییانیش بگەڕێنەوە، کە لە ڕاستیشدا هەر بەو جۆرەیە. سەرمایەداران، تەنانەت کۆونەکۆمۆنیستەکانیانیش، کە ئیدی بوون بە سەرمایەدار و کە شارەزایی و پسپۆرییەکی باشیان لە ئابووری بازاڕ و ڕکابەری بازاڕ و نێونەتەوەییدا هەیە، تەنانەت ئەو کۆمۆنیستانەشیان، هەرگیز وێژدانیان نابزوێ و تێرکردنی زگێکی برسی و پۆشتەکردنەوەی ڕووتێکی سەرمابردەڵە و تیمارکردنی نەخۆشێکی گیرفانبەتاڵ، بەخێوکردن و گرتنەخۆی زارۆکێکی بێ سەرپەرشت، بەبێ بەرانبەر و مفت، بە دواکەوتوویی و بێمێشکی و لەدەستدانی ئاوەز، دەزانن.

ئەوەی سەرە، کە تا هەنووکە گوترا، ڕێک ئەو ڕەوش و واقیعەیە، کە لە کوردستاندا پیادە دەکرێ.
ئەمڕۆ لە کوردستان، تەندروستی، نەخۆشخانە، دەرمان و هەموو ئەو شتانەی بەندن بەو بوارەوە، بە زۆریی کەوتوونەتە بندەستی کەرتی تایبەت. سەدان نەخۆشخانەی گەورەی بواری جیاواز، سەدان تاقیگە و دەرمانخانە و کارگەی دەرمانسازی، هی سەرمایەداران و لەنێویشیاندا بەرپرسانی حیزب و دەسەڵات، کە ئەوانیش هەر سەرمایەدارن. بژیشک، کە لە نەخۆشخانەی دەوڵەتیدا کار دەکات، دوای یەک دوو ساڵێک لەوەی خوێندن تەواو دەکات و پسپۆریی لە بەشێکی تەندروستیدا وەردەگرێ،

ئیدی دەتوانێت خاوەنی کلینیکی خۆی بێت و کارەکەی لە نەخۆشخانە دەوڵەتییەکەشدا هەر هەبێت و مووچەی ئەویش وەرگرێت. لە سوێد، بژیشک ئەگەر لە نەخۆشخانەی دەوڵەتیدا کاری کرد، ناتوانێت و بۆی نییە، کلینیکی خۆی هەبێت.

ئەو بژیشکەی کوردستان، کە خاوەنی کلینیکی خۆیەتی و لە نەخۆشخانەی گشتیی دەوڵەتدا کار دەکات، نەخۆشەکانی، ئەگەر نەخۆشییەکیان هەبێت لەو بوار و بەشەیدا، کە کاکی بژیشک پسپۆڕیەتی، لە نەخۆشخانەگشتییەکە چارەسەریان ناکات و کلیاندەکات بۆ کلینیکەکەی خۆی، بەوەی بە پارە تیماریان بکات و دوو سێ کیلە دەرمانیان بۆ بنووسێت و بیاننێرێ بۆ ئەو دەرمانخانەیەیشی، کە هی خۆیەتی یا هاوبەشە لەگەڵ کەسێکدا تێیدا، بۆ کرینی دەرمان. ئەو نەخۆشخانە تایبەتانە، کە هی کەرتی تایبەتن، پارەی خەیاڵیی لە نەخۆش وەردەگرن بۆ چارەسەرییەکی تەنانەت گچکەیش.

لەو نەخۆشخانانەدا بە نەشتەرگەرییەک، باس لە چەندین هەزار دۆلار دەکرێ. ئێستا لە کوردستان، وەک بڵێی بەشێکە لە ئەمەریکا، کە باس لە پارە دەکرێ، خەڵک بە دۆلار قسە دەکات، تەنێ جیاوازییەکی لەگەڵ ئەمەریکادا ئەوەیە، لە کوردستان بە دۆلار، زمانی گەڵا و دەفتەر و بلۆک بەکاردەهێنرێت. بەرپرسان و سەرمایەداران، کە ئەو هەموو بەڵایەیان بە خەڵکە هەژارەکە ساز کردووە، بۆ خۆیان، بۆ چارەسەر و تیماری نەخۆشییەکانیان، دەچنە دەرەی وڵات. ژمارەی نەخۆشخانەی تایبەت لە بازاڕەکانی کوردستاندا، تا دێ لە زیادبووندایە. بێجگە لە بەرپرس و سەرمایەداری کوردستان، دەیان نەخۆشخانەی وڵاتانی دەوروبەری کوردستان و دەرەکی، کە ئەوانیش هەر هی سەرمایەدارانی ئەو وڵاتانەن، لە کوردستان هەن. بە پارەی زۆر و خەیاڵیی، سەرمایەداران لە ڕێگەی بەڵێندەر و ئۆفیسی تایبەتەوە، گەشتی بژیشکی و تیماری نەخۆش بۆ دەرەی کوردستان، بۆ تورکیا، ئێران، هیندوستان و ئەوروپا، ڕێکدەخەن.

شەل و کوێر و کەڕ و لاڵ و سەقەتکردنی نەخۆش، گەلێ جاران، لەو نەخۆشخانە تایبەتانەی کوردستاندا ڕوودەدەن و کەس خۆی لێ ناکات بە خاوەن. بژیشکی ئوردونی، ئێرانی، تورکیایی و شوێنانی دیکە، لە ڕێگەی بەڵێندەر و خەڵکانی دیکەوە دەهێنرێنە کوردستان و بەسەر خەڵکی هەژار و بەلەنگازی وڵاتدا دەیانکەن بە جالینۆس و ئیبنولهەیسەم(إبن الهیثم) و ئیبنونەفیس(إبن النفیس) و ئەلکیندی(الكندي) و بە ماوەی چەند ڕۆژێکی مانەوەیان لە کوردستان، هەندەی ساڵێکی وڵاتی خۆیان پارە خڕدەکەنەوە و بە گیرفانی

هەڵتۆبزاوەوە دەگەڕێنەوە ماڵی خۆیان و ئەوەیشی هێناونی بۆ کوردستان، ئەویش لەو ئاهەنگی ڕووتاندنەوەی هەژاراندا، پارووی چەوری خۆی دەگلێنێ. هاوردنی دەرمان، لە دەرێ ڕا، کە ئەویش بازرگانییەکە بیلیۆنان دۆلاری تێدا قازانج دەکرێ، لەنێویاندا سەدان جۆری خراپ و بێکەڵک و کاتبەسەرچوو و زیانبەخش هەن، کە لە هەموو قوژبنێکی ئەم دنیایەوە، بێ گوێدانە هیچ مەرجێک بێجگە لە قازانج، وەک ژار و دەرد، دەرخواردی نەخۆشی کوردستان دەدرێن، تەواوی ئەمانە ڕووتاندنەوەی خەڵکە هەژارەکە و کوشتنیان و هەڵئاوسانی گیرفانی سەرمایەدارانی کوردستانە.

بواری خوێندن و خوێندنگە و زانستگە، بوارێکی دیکەی بازاڕی کەرتی تایبەتە. باژێڕ و شارۆکە نییە لە کوردستاندا، زانستگە و لەتەزانستگە و شتێکی لەو جۆرەی تێدا نەبێت. دەیان زانستگەی بیانی، تورکی، لبنانی، ئەمەریکایی، ئینگلستانی، فرانسی و شوێنانی دیکە کراونەوە و خوێندکار بە پارە تێیاندا دەخوێنێت. دیارە ئەو خوێندکارە بێچووە دەوڵەمەندانەی، لە زانستگە دەوڵەتییەکاندا بەهۆی کەمیی نمرەوە وەرناگیرێن، لە زانستگە تایبەتییەکاندا بە پارە جێگەیان دەکرێتەوە و دوای چەند ساڵێک، بە هەر شێوەیەک بێت، خوێندنی خۆیان تەواو دەکەن و ڕکابەری خوێندکارانی زانستگە دەوڵەتییەکان دەکەن و لەبەر ئەوەی لە بنەمادا بۆ خۆیان بەچکە دەوڵەمەندن، بواری وەرگرتنی کار بۆ ئەوان نەک هەر ئاسانترە، بەڵکە تا ڕادەیەک مسۆگەریشە. تەنێ زانستگەی تایبەت نییە، کە لە کوردستان پەرەی پێ درا بێ و زۆر بن، بەڵکە خوێندنگەی تایبەتیش هەموو ئەو وڵاتەی تەنیوەتەوە.

لە داین□نگە و باخچەی زارۆکان و سەرەتاییەوە تێیدایە تا دەگاتە ئامادەیی و دواتر. ئەو خوێندنگە تایبەتانە و ئەو زانستگە تایبەتانە، بێجگە لەوەی دامەزراوەیلێکن بۆ قازانج و خڕکردنەوەی پارە کراونەوە، بەشێکیشیان، لە پەنای کارەکانیاندا، کاری مسیۆنەری و ب□□اوکردنەوەی ئایینی عیسایی دەکەن و مێشکی زارۆک و خوێندکاری کوردستان دەئەوروپایێنن و دەخۆراوایێنن. خوێندن لەو خوێندنگە و زانستگە تایبەتانەدا، بە زمانی ئینگلیزییە، وەک بڵێی کوردستان بەشێک بێت لە وڵاتانی کۆمنوێڵس و بەشێک بێت لە ئەمەریکا، ئینگلستان یا ئەوسترالیا. خێزانی کورد وای لێهاتووە شانازی بەوەوە دەکات، کە منداڵەکەی وا لە خوێندنگەی سەرەتایی، ناوەندی، ئامادییە تایبەتەکاندا دەخوێنێ، هەموو وانەکانی بە زمانی ئینگلیزییە و کوردی نازانێ! ئەوانەیشی منداڵیان لە زانستگە

تایبەتەکاندا دەخوێنن، ئەوانیش گەلێکیان پێ باشە، لەو زانستگەیە زمانی خوێندن ئینگلیزییە! کورد، کە لە زمانەکەی زیاتر هیچی دیکەی نییە و تەنێ زمانەکەیشیەتی لە تواندنەوە دەیپارێزێ.

شاعیری عەرەب مەحموود دەرویش(محمود درويش)، لە شیعرێکیدا بە ناوی “کورد بێجگە لە با هیچی تری نییە”، دەڵێ:”سێبەری سەر ناسنامەکەی دەتەکێنێت: ناسنامەکەم زمانەکەمە. من..و من. من زمانەکەمم. من دوورخراوەی نێو زمانەکەمم” . کورد، دەبوو کوردینەزانین و کوردینەخوێندنی پێ شەرم بووایە. دەبوو تەواوی بابەتەکانی بە زمانی کوردی بخوێندایە و کە کوردییەکەی ڕەوانکرد، ئەودەمی لە زمانە بیانییەکاندا، زمانی عەرەبی بە پلەی یەکەم، ئەوجا زمانی فارسی و ئەوجا زمانی تورکی خوێندبا و فێربووایە، چون ئەو سێ زمانە هەر سێ نەتەوە و چوار دەوڵەتن، دەوری کوردستانیان داوە و کوردستان و ئەو دەوڵەتانە لە یەک جیۆگرافیادا دەژین.

کوردستان نە لە ئەوروپایە، نە لە ئەفریقا و ئەمریکای سەروو و خواروو! بە گوێرەی هەندێک ئاماری وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی هەرێمی کوردستان، لە هەرێمی کوردستان 16 زانکۆ (زانستگە، ڕاستترە لە زانکۆ)ی حکوومەتی هەن، کە بەسەر شارەکانی کوردستاندا دابەش بوون، لە هەر بەگوێرەی ئەو وەزارەتە، 19 زانستگە و لقەزانستگەی تایبەت و 14 پەیمانگەی تایبەت، کە دەبنە 33 زانستگە و پەیمانگەی کەرتی تایبەت و ئەهلی، لە شار و شارەکانی هەرێمدا هەن. واتە ژمارەی زانستگە دەوڵەتی و حوکوومەتییەکان لە کوردستان لە نیوەی ژمارەی زانستگە و پەیمانگە تایبەت و ئەهلی و نادەوڵەتی و ناحوکوومەتییەکان، کە تەواویان هی کەرتی تایبەتن، کەمترن. تێکڕای زانستگە و پەیمانگە دەوڵەتی و نادەوڵەتی و تایبەتەکان دەکەنە 49دانە. ئەوە تەنێ زانستگە، خۆ ئەگەر تەماشایەکی ژمارەی دایەنگە، باخچەی زارۆکان، خوێندنگەی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی بکەین، ئەوا سەیروسەمەرەی زیاتر دەبینین.

دانیشتووانی سوێد، سەرووی دە(10) میلیۆن کەسن و دوو هێندە و بەڕێکیش زیاترن لە دانیشتووانی هەرێمی کوردستان، کە بەڕێک لە پێنج (5)میلیۆن زیاترن. بە گوێرەی ئامارەکان، لە سوێد 48 زانستگە و خوێندنگەی باڵا هەن و 36 لەوانە حوکوومەتین و سەر بە دەوڵەتن و 12یشیان نادەوڵەتین و سەربە کەرتی تایبەتن، لە کاتێکدا ژمارەی زانستگە و پەیمانگە لە کوردستان زیاترن لە سوێد و ژمارەی زانستگە و پەیمانگەی تایبەت و نادەوڵەتی لە کوردستان دوو هێندەی ئەوانەی

سوێدن. سوێد یەک هەزار ساڵ دەبێت وەک قەوارەیەک، وەک دەوڵەتێک، هەبووە. کوردستان نە دەوڵەت بووە نە ئێستاش دەوڵەتە. سیستمی سیاسی و ئابووریی لە سوێد، سەرمایەدارییە، لە سەرمایەدارییەکی مەرجدار و تایبەت بە سوێد خۆی. بە بەراورد لەتەک وەڵاتانی دیکەی ئەورووپا و ئەمەریکای سەرمایەداریدا، سوێد تا ڕادەیەک بەڕێک بنەمای سۆسیالیستی و دادپەروەری و یەکسانی تێدایە. کوردستان لاسایی سوێد و وەڵاتێن مانەندی ئەو ناکاتەوە، بەڵکە لاسایی ئەمەریکا دەکاتەوە!

لە وەڵاتێکی وەک ئینگلستان، کە وەک بنگەی سەرمایەداری و دیموکراتی و لیبرالیزم، سەیردەکرێت، لە وتارێکدا لە 12 فێبریوەری 2019دا، لە ڕۆژنامەی گاردیان(The Guardian)ی لەندەنیدا، خوێندنگە تایبەتییەکان بە "مەتەری نادادی" یا "بزوێنەری نادادی" ناو دەبات و پێیوایە، ئەو خوێندنگەیانە ،جیاوازیی لەنێوان خوێندکاراندا چێدەکەن و دەبنە کارگەی بەرهەمهێنانی ڕێبەر و کارگێڕ و میدیاکار و هونەرمەند و پەرلەمانتار و سیاسی و دادوەر و وەرزشکار و خەڵکانی دەستڕۆیشتوو و بەوە، خوێندکارانی خوێندنگە دەوڵەتییەکان، پشتگوێ دەخرێن و دوا دەکەون. خوێندنگە تایبەتییەکان لە ئینگلستان 6%ی ژمارەی خوێندکارانی ئەو وەڵاتە فێردەکەن و باردەهێنن، کە دەکەنە625000 شاگرد و بەسەر 2600 خوێندنگەدا دابەش دەبن. ئەوە لە ئینگلستان، خەڵکی بەتەنگەوەهاتووی وڵات و مرۆڤی ئەوە بەو جۆرە دەنێڕنە ئەو مژارە، لە لە کوردستانە تا بیناقاقا لە گەندەڵیدا چەقیو و خنکاوەکەی لەمەڕ خەمان، هەرگیز باسێک لەو بابەتە نییە و هەرگیز کەس بەلای ئەوەدا ناچێت، کە پلەوپایەی جڤاکی و دەسەڵات و هەژموونی مرۆڤێک، بەماوەیی سامان و دەوڵەمەندی، لە باوکودایک و باوانەوە دیاری دەکات و هەمیشە ئەو خەزانە دارایانە دەبنە خودانی دەسەڵات و هەژموون و پایە و خەزانە هەزارەکانیش وەک پاشکۆ دەمێننەوە .

بواری گوازتنەوە، یەکێکە لە کارەساتاویترین بوارەکانی ژیان لە کوردستان، کە هەر هەمووی کەرتی تایبەت داگیری کردووە. هاتوچۆی نێو شارەکان، هاتوچۆی نێوان شارەکان و دەرەی شارەکان، هاتەچۆی دەرەی کوردستان، هەمووی کەرتی تایبەت ئەنجامی دەدات. ساڵانە زیاتر لە 100 هەزار ئۆتۆمۆبیل دەهاوردرێن بە هەرێمی کوردستان، بە ئەوەی یەک گەردیلە بیر لە ژینگە، شەقام، ڕێگەوبان، ڕووداوی ناخۆش و زیانی گیانی و ماددی بکرێتەوە. لەبری سەدان هەزار تاکسی و مینیبووس و ئەوانەی کەرتی تایبەت، کە بە هاتوچۆی خەڵک، لەسەر جادەکانن، دەشێ حوکوومەت، نەک کەرتی تایبەت، بە یەک لە سەدی1%ی

ئەو ژمارەیە، ماشێنی گەورە، بووس، مینیبووس، ترام و هی دیکە، بخاتە بواری هاتوچۆی خەڵکەوە و ژمارەی ئۆتۆمۆبیل لەو وڵاتەدا بهێنێتە سەر نیوە و چواریەک و ژیانی هەزاران خەڵک بپارێزرێ و ژینگە پاکژتر بێت. دەگوترێ، کە تەنێ لە شاری هەولێردا نزیکەی یەک میلیۆن ماشێنی تایبەت هەن و ڕۆژانە بەسەر ئەو شەقامانەدا دەخولێنەوە، ئەوجا لەوە گەڕێ، کە چەندی هی حوکوومەت و چەند تاکسی و هی دیکەش هەن. دیارە لە باژێڕەکانی دیکەش حاڵ لەوە باشتر نییە.

بواری کشتوکاڵ لە کوردستان، دەکرێتە قوربانی بەرهەمی کشتوکاڵی وڵاتانی دەوروبەر. هەموو بەرهەمێکی کشتوکاڵیی تەنانەت ئەوانەیشی لە کوردستان فرەن، بازرگانان بە گوێدانە ئەوە هەر دەیانهێنن. زەوی کشتوکاڵ و کێڵگە دەکرێنە خانوو و دەفرۆشرێن. گوڵ لە هۆڵاند و کینیاوە، مریشک لە برازیلەوە، هێلکە و ساوەر لە تورکیاوە، گوشتی مەڕ لە نیوزیلاندەوە، ڕانکوچۆغەی دووراو لە چینەوە و لە هەموو دنیاوە، بازرگانانی کورد دەیانهێنن، بە ئەوەی بیرێک لە وەرزێر و جووتیار و ئاژەڵدارانی کوردستان بکرێتەوە. پێستی ئاژەڵ، کە دەشێ دەیان شتی لێ دروستبکرێ، دوای سەربڕینی ئاژەڵەکە و خواردنی گۆشتەکەی، فڕێدەدرێ! خوری مەڕ و مووی بزن، کە جاران دەڕێسران و جاجم و خورج و کڵاش و هۆڕ و نەوو و فەرەنجی و کەڵەک و دەیان شتی دیکەیان لێ دروستدەکران، ئێستا لە کوردستان دەسووتێنرێن! هەرچی کاڵایە، تەنانەت ئەو کاڵایانەیشی کوردستان بە خۆی بەرهەمی دەهێنێت، لە دەرەوە ڕا دەهاوردرێن. ئەوە هیچ لە تورکیا و ئێران و سووریا و عیراقەوە، لە چین و ئەڵمانیا و برازیل و ئەمەریکا و نیوزیلاندەوە تا دەگاتە بنی دونیا بازاڕەکانی کوردستانیان لێ پڕ دەکرێن. تەواوی ئەو ماڵوێرانییەیە بە پێزانینی حوکوومەت و بە بەشداریی سەرمایەدارانی حیزب و ئەوانی دیکە دەکرێ.

لە هەموو جیهاندا، باس لە خراپی و زیانی جگەرە دەکرێ و لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهانە، لە شوێن و جێگە گشتییەکاندا، تەنانەت لە ڕیستۆرانت و مەیخانەکانیشدا، سیغارکێشان قەدەغەدەکرێت، کەچی لە کوردستان، بازرگانیکردن بە جگەرەوە دەگاتە ترۆپکی برەو. کوردستان، جاران بە خۆی گارگەی جگەرەدروستکردنی لە هەولێر و لە سلێمانیش هەبوون و تووتنی خۆماڵیی لەو کارگانەدا بەکاردەبران. ئێستا و ساڵانێکە، لەودەمەوە، کە ئیدی هەرێم هەیە، بازرگانی کوردستان، لەوپەڕی دنیاوە جگەرە دێنێتە نێو کوردستانەوە و لەوێشەوە بە قازانج دەینێرێتە هەندەران. بەپێی ئاماری وەزارەتی بازرگانیی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان، لە سێ ساڵی ڕابردوودا بایی

نزیکەی سێ ملیار دۆلار جگەرە هاوردراوەتە هەرێمی کوردستان. هاوردەی جگەرەش ساڵ بە ساڵ زیادی کردووە، بەجۆرێك ساڵی ڕابردوو بە بەراورد بە ساڵی پێشتر 51% زیادی کردووە.

هەر بەپێی ئامارەکان نزیکەی 170 مارکە و جۆری جگەرە لە 42 وڵاتەوە دەهاورێنە کوردستان. هەندێک جۆری جگەرە لە کوردستان بەرچاو دەکەون، لە هیچ جێیەکی دنیادا نابینرێن. هەرێمی کوردستان بووەتە ناوەندێك بۆ هەناردنی جگەرە بۆ وڵاتانی دەوروبەر، مانگانە پتر لە 100 هەزار کارتۆن جگەرە بە هەموو جۆرەکانییەوە لە هەرێمی کوردستانەوە دەهەناردرێت بۆ ئێران و تورکیا و سووریا و عیراق. بازرگانی کورد، فەرهەنگی نەرگەلەکێشانیشیان هێناوەتە کوردستانەوە و بە سەدان نەرگەلەخانە لە کوردستان پەیدابوون.

جگەرە و نەرگەلە ئێستاکە کلاسیکن، دەرمان و حەبی مەستبوون و گێژبوون و ماددەی هۆشبەر و بەنگکێشانیش کوردستانی تەنیوەتەوە و هەڕەشەیەکی گەلێ گەورە لە دانیشتووانی وڵاتەکە دەکات. تەنێ جگەرە و نەرگەلە و ماددەی هۆشبەر نییە، کە بازرگانانی کوردستان، کوردستان و وڵاتانی دەوروبەریشیان لێ پڕ کردووە، خواردنەوە ئەلکهوولییەکانیش بە هەموو جۆرەکانییەوە، لە کوردستان بازاڕیان گەرمە و لە کوردستانەوە ئاوەدیوی ئێران دەکرێن، چون ئێران بە شێوەیەکی ڕەسمی ئەلکهوول تێیدا قەدەغەیە. ئەو کۆڵبەرە کوردانەی لە نێوان ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستاندا، ئەمدیو و ئەودیو دەکەن و هەر بەینە جارێک بڕێکیان لێ دەبنە قوربانی، بەشێکیان خواردنەوە ئەلکهوولییەکان دەگوێزنەوە. زۆرینەمان فیلمی"ساتێک بۆ مەستیی ئەسپەکان"ی بەهمەنی قوبادیمان دێتەوە یاد، کە باس لەو کۆڵبەرانە و باری ئەسپ و هێسترەکانیان دەکات.

لە سوێد، کە بە وڵاتێکی گەلی لیبرالی ئەورووپا دەژمێردرێت و لە هەرە پێشکەوتووەکانیشیەتی، کڕین و فرۆشتن و تەواوی وردەکارییەکانی پەیوەندیدار بە ئەلکهوولەوە، بە کۆمپانیایەکەوە گرێدراوە، سەر بە دەوڵەتە. ئەو کۆمپانیایە، کە پێی دەگوترێ سیستەم بولاگێت (Systembolaget)، لە ساڵی 1955ەوە دامەزراوە، خاوەنی سەرمایەیەکە، کە نزیکەی 31 بیلیۆن کرۆنی سوێدییە و دەکاتە نزیکەی سێ بلیۆن و سێسەدوسی میلیۆن (3330000000 دۆلاری ئەمەریکی و نزیکەی 3500کەس کاری تێدا دەکەن. بێجگە لە ئەلکهوول(بە هەموو جۆرەکانییەوە، سووک و قورس و مەی و بیرە)، ئەو کۆمپانیایە کار لە کڕین و فرۆشتنی وردەواڵەی دیکەشدا دەکات. لە ساڵی 1994دا بە ئەوەی سوێد ببێتە ئەندامی یەکێتیی ئەورووپا یا نەبێت، دەنگدان

کرا و بە زەرینەی دەنگی دانیشتووانی سوێد، دەنگ بە چوونە نێو یەکێتیی ئەوروپا درا. لە یەکێتیی ئەوروپادا ئەلکهوول لە بازاڕدا و لە هەموو فرۆشگەیەکدا ئازادانە وەک کۆکاکۆلا و ئاوی خواردنەوە و جاجکە و ڕۆژنامە و هەموو شتێکی دیکە دەفرۆشرێت، لە سوێد ئەوەی قەبووڵ نەکرد و سستەم بەڕێگاکەی خۆی پاراست و هێشتەوە و تەواوی قانوونگەلێکی پەیوەندداری بە ئەلکهوول و خواردنەوەی و کڕین و فرۆشتنییەوە و تەواوی بازرگانی و چالاکییەکانی ئەو بوارە و ئەو کۆمپانیایە لە دەستی دەوڵەتدا هێشتەوە.

بوارێکی دیکەی کەرتی تایبەت لە کوردستان، بازرگانیکردنە بە نەفتەوە. لەو خاڵەسنوورییانەی نێوان هەرێمی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی کوردستان/ئێرانەدا، بە پێی ئامارگەلێک، کە کەسانێکی شارەزا و زیتەڵە و وریای دانیشتووانی ئەو خاڵەسنوورییانەی پەروێزخان و باشماخ و حاجی ئۆمەران، دەیگێڕنەوە، ڕۆژانە نزیکەی 900 تانکەر نەوتی ڕەشی پاشماوەی پاڵاوتەکان، کە "نەفتا"یشی پێ دەگوترێ، دەبرێنە دیوی ئێرانەوە و لەوێوە ڕەوانەی بەندەر ئیمام، بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. لە پەروێزخانەوە، ڕۆژانە 700 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئیمام دەکرێن. لە پێنجوێن و باشماخەوە ڕۆژانە 25 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. لە حاجی ئۆمەرانەوە ڕۆژانە 150 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. هەر یەک تانکەر لەوانە 25 تەن(تۆن) نەفت دەگرێ. هەر یەک تەن لەو نەفتە بە 600 دۆلارێک دەفرۆشرێت. ئەو نەفتەی دەنێردرێتە بەندەر ئیمام، بە کۆمپانیای بیانی دەفرۆشرێت، چون ئێران ئەو بەرهەمانە ناکڕێ. ئەگەر داهاتی فرۆشتنی ڕۆژانەی ئەو نەفتە بژمێرین، دەگەینە ئەم ئەنجامانەی خوارە:

لە پەروێزخانەوە هەر ڕۆژەی 700 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەر یەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: دەمیلیۆن و پێنجسەدهەزار(10500000) دۆلار.
لە پێنجوێن و باشماخەوە هەر ڕۆژەی 25 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەریەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: سێسەدوحفتاوپێنج هەزار(375000)دۆلار.
لە حاجی ئۆمەرانەوە هەر ڕۆژەی 150 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەریەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: دوومیلیۆن و دووسەدوپێنجا هەزار(2250000) دۆلار.
سەرجەمی داهاتی فرۆشتنی ڕۆژانەی ئەو نەفتە لەو سێ خاڵە سنوورییەوە، دەکاتە: سێزدەمیلیۆن و سەدوبیستوپێنج هەزار

(13125000) دۆلار. تەواوی ئەو بازرگانییەی ئەو نەفتە ڕەوانەکردن و فرۆشتن و پارەوەرگرتنە هی دوو کۆمپانیان: کۆمپانیای"قەیوان/ Qaiwan Group" کە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان خاوەنیەتی و کۆمپانیای "عیراق ئۆیڵ/Iraq Oil" کە پارتیی دیموکراتی کوردستان خاوەنیەتی. کۆمپانیای قەیوان، نەفتەکەی خۆی لە ڕێگەی پەروێزخان و باشماخەوە ڕەوانە دەکات، هەرچی عیراق ئۆیڵە لە حاجی ئۆمەران و جارجار کەمێکیش لە باشماخ و پەروێزخانەوە دەنێرێت. ئەو دوو کۆمپانیایە، دوو کۆمپانیای کەرتی تایبەتن، چون حیزب خاوەنیانە، نەک دەوڵەت و حوکوومەت. تەواوی ئەو داهاتانەش دەگەڕێتەوە بۆ حیزب.

کەرتی تایبەت، لەم ساڵانەدا گرنگییەکی فرە بە کردنەوە و دامەزراندنی بازاڕی یەکجار مەزن دەدات، کە (مۆڵ)یان پێ دەگوترێن. ئەم مۆڵانە، بازاڕێیلەکن، هەرچی کاڵایە تێیاندا، لە هەندەرانەوە هاوردراون. کاڵاگەلێکی تێیاندا دەفرۆشرێت، لە بازاڕەکانی سوێددا، گەلێک لەو نرخانەی کوردستان هەرزانترن. مۆڵ، دەکاتە لەناوبردنی فرۆشگە و دوکانی گچکەی خۆماڵی و نەریتی. مۆڵ، تەنێ خزمەت بە چینە دارا و بەرکپێیەکان دەکات.
سەرمایەداری کوردستان، وەا تەکەی پێکردووە لە مەساجخانە، کە هەموو شتێکی دیکەیە، بێجگە لە مەساج. هەزاران ژنی نیپالی، ئەفریقایی، تایلاندی و شوێنانی دیکە، لە لایەن بەڕێوەندەر و سەرمایەدارانەوە، دەهێنرێنە کوردستان، بۆ کارکردن لە ماڵە دەوڵەمەندەکاندا، بۆ کارکردن لە مەساجخانەدا، بۆ کارکردن لە بواری ئاوەووبەری دیکەدا، کە تەواوی ئەوانە سووکایەتیکردنە بە مرۆڤ و بە ژنان بە تایبەت. ڕێکخستنی هەڵبژاردنی شاجوان، لە کوردستان بووەتە نەریتێک، کە لە مۆڵەکاندا دەکرێ و سەرمایەداران بە میلیۆنان دۆلاری تێدا خەرج دەکەن. بانگهێشتنی چەندین سترانبێژ و بەناو هونەرمەندی وڵاتان عەرەب، تورکیا و شوێنانی دیکە، بووەتە ئامرازێکی دیکەی تێکدانی جڤاک و خەکردنەوەی پارە.

بەڕێوەبەرێتی گشتیی کۆمپانیاکان لە کوردستان. لە ساڵی 2017دا، باس لە بوونی21000 کۆمپانیای ناوخۆیی و3100کۆمپانیای بیانی لە کوردستان دەکات، کە تێکڕا دەکەنە 24100 کۆمپانیای تایبەت، ئەهلی، ناحوکوومەتی سەربە کەرتی تایبەت.
فیدێل کاسترۆ(Fidel Castro ،13/08/1926-25/11/2016)ی شۆڕشگێڕی ڕێبەری شۆڕشی کووبا، لە 25ی نۆڤەمبەری 2016دا، لە تەمەنی 90 ساڵیدا، کۆچی دوایی کرد. لاشەکەی سووتێنرا و خۆڵەکوو(خۆڵەمێش)ەکەی

لە هاقانای پێتەختی کووباوە بە کەژاوە و کاروانی هەزاران مرۆڤ و ماشێنەوە، بە هەمان ڕێگەی کە لە جەنیوەری 1959دا، کاروانی ئازادی، شۆڕشگێڕانی کووبای، بە ڕێبەریی کاسترۆ، پێدا هاتبوون بۆ هاقانای پێتەخت و جاڕی ڕزگاری و سەرکەوتنی شۆڕشیان بەسەر ڕژێمی باتیستا(Fulgencio Batista)دا، دا و کاسترۆ و هاوڕێیانی دەسەڵاتیان گرتەدەست، بە درێژایی 900 کم خۆڵەکووەکەی کاسترۆ، بەڕێوە باژێڕ و ئاوایی و جەماوەری خەڵکدا، برایەوە بۆ سانتیاگۆ دی کووبا (Santiago de Cuba)، ئەو باژێڕەی کاسترۆ تێیدا هاتبووە دنیاوە و لەوێ لە گۆڕستانی سانتا ئیفگێنیا (Santa Ifigenia Cemetery)، دوای 9 ڕۆژان لە تازیەباری، بە خاک سپێردرا.

هاوڕێیەکم، کە لە سوێد دەژی، لەو کاتەدا لە کووبا بوو و لەگەڵ ڕەوتی کەژاوەی گێڕانەوەی خۆڵەکووەکەی لاشەسووتێنراوەکەی کاسترۆدا ڕۆیشتبوو و هەمووی ئەو ڕۆژانەی تازیەبارییەکە بەشداریی کردبوو، تا بەخاکسپاردنی. هاوڕێیەکەم گەڕایەوە و گوتی:"کاسترۆ، ماوەیەک پێش مردنی، کە نە لە دەسەڵات و نە لە ڕێبەریی حیزب مابوو، لەگەڵ ڕێبەرایەتی حیزبی کۆمۆنیست و ڕێبەرانی دەوڵەتدا،کۆبووبووەوە و پێی گوتبوون، من دەزانم جیهان لە گۆڕاندایە و ئەمەریکا و ڕۆژاوا، لە دوای سەردانەکەی ئۆباما(Obama)وە بۆ کووبا، ئیدی هاتوونەتە ناو کووباوە و هەژموونی خۆیان لەم وڵاتەدا دەبەن و ڕەنگە ئیدی نەکرێ بەریان پێ بگیرێت.

ئەوەی من داواتان لێ دەکەم، ئەگەر دەسبەرداری تەواوی بەها و دەسکەوتەکانمان دەبن و ئابووری و شێوازی ژیان و کارگێڕی دەگۆڕن و دەسکاری دەکەن، هەرچەندە من حەز ناکەم و لەگەڵی نیم، لە گرنگ نییە بەلامەوە چ دەگۆڕن، ئەوەی بۆ من گرنگە، دوو شتە، هەردوو کەرت و بواری تەندروستی و خوێندنە. ئەو دوو بوارە، کە بوارێلێکن پەیوەندیان بە ژیانی خەڵکەوەیە، جەماوەرەکە، خەڵکە فراوانەکە، ئەمە لە کووبادا تێیاندا سەرکەوتوو بووین و لە هەردوویاندا خەڵک، هەموو خەڵک، سوودمەند بوون و نموونەیەکی ڕەنگینمان بە مرۆڤایەتی پیشانداوە، داواتان لێ دەکەم هەرگیز مەیانگۆڕن و دەسکارییان مەکەن و وەک خۆیان بیانهێڵنەوە".

باشووری کوردستان، زەرینەی ڕەهای خەڵکەکەی، جڤاکەکەی، بێجگە لەوانەی حیزب و دەسەڵات و نانخۆری سەر خوانی ئەوان، لە ڕەوشێکی ئابووری پڕ لە نایەکسانی و نادادیدا دەژین. نایەکسانی ئابووری، بەرهەم و دەستکردی، ئابووری بازاڕ و ئابووری ئازاد و کەرتی تایبەت و سەرمایەدارییە.

حوکوومەت و دەوڵەت، ئەگەر بەخۆی موڵکی حیزب نەبێت و حیزبیش کەرتی تایبەت و سەرمایەدار نەبێت، بەرپرسە لە سنووردانان بە ئەو نایەکسانی و نادادییە و دەتوانێت لە ڕێگەی نەخشە و بەرنامەگەلێکەوە، کە بە هەزاران سوودبەخش بن، بەرنامەگەلێکی وەک: خوێندنی بەخۆڕایی، خزمەتی تەندروستی و لەشساغی و دەرمان و نەخۆشخانە بە خۆڕایی، کۆمەکی جڤاکی و بیمەی ژیان بۆ پەککەوتە و پیران و نەداران، وەرگرتنی ڕێژەیەکی بەرزتری باج لە دەوڵەمەندان، دابینکردنی جێگەی ژیان و خانوو و ماڵ بە مفت یا بە نرخێکی هەرزان بە دەستکورتان، هاتوچۆکردنی بە خۆڕایی یا هەرزان، بە ئامرازەکانی گواستنەوە بۆ نەداران، کورتکردنەوەی دەستی کەرتی تایبەت و ڕادەستکردنی هەموو بوارە گرنگەکانی، کە پێوەندن بە ژیانی خەڵک و داهاتوویانەوە بۆ کەرتی گشتی و بە دەوڵەتیکردنیان و زۆری دیکە، لەسەر بنەمای نەخشەدانانی ئابووری ناوەندەکییەوە، کە یەکسانی دێنێتە گۆڕی و هانی یەک جۆرە دەرفەت بە هەمووان دەدات، دەتوانێت چارەسەری ئەو ماڵوێرانییە بکات و هەژموونی چینی سەرمایەدار نەهێڵێت. ئەگەر وا نەبێت و بەو جۆرە نەبێت، چ تام و چێژ و خۆشی و ئەمەدێک لەو نیشتمانەدا هەیە؟

سوارەی ئەلخانیزادەی شاعیر (1937-1976)، له شیعری “شار” دا، کە یەکێکە له بەناوبانگترین شیعرەکانی و بۆ خۆشەویستەکەی نووسیوە و من لێرەدا تەنێ یەک دوو کۆپلەیەکی دەگوێزمەوە، دەڵێ:

گوڵم!
دڵم پڕە لە دەرد و کوڵ
ئەڕۆم بەڵێم لە شارەکەت
چلۆن بژیم لە شارەکەت
کە پێ بەدە دژی گزەم؟!
لە شارەکەت زەلیلە شێر،
باوی ڕێوییە
ئەڕۆم بەڵێم لە شارەکەت
گوڵم، هەرەمی زەنگ و زەل
چلۆن ئەبێتە جاڕێگوڵ
لە شاری تۆ، لە بانی عەرشە قەنەرەی دراو
شارەکەت
ئاسکە جوانەکەم!
تەسکە بۆ ئەوین و بۆ خەفەت هەراو
کە لە شاری تۆ، لە شاری قاتەی هەژار
گوڵ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دڵ؟

ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت گوڵم

لە نیشتمانێکدا، کە بەدەست کەرتی تایبەت و بەرپرسی سەرمایەدار و سەرمایەداری مەعموولییەوە، پڕ بێ لە گزی و باوی ڕێوی بێت و شێر تێیدا زەلیل، دەڤەرێک بێت بۆ زۆنگ و زەل، کەوشی پارەوپوووڵ لە بانی عەرش بێت و هەژارکوژ بێت، دەبێ ژیان بۆ نەداران و چینەکانی خوارێی پلیکانێی جڤاک ج واتایەکی ه□ بێت؟
فیلۆسۆف و دەوڵەتمەداری ئایرلەندی ئێدمۆند بورک(/Edmund Burke)/(1729-1797)، کە لەلایەن زۆرێکەوە بە دامەزرێنەری بیری کۆنسێرڤاتیزم دادەنرێ، دەڵێ:"بۆ ئەوەی نیشتمانمان خۆش گەرەک بێت، دەبێ شتگەلێک لە نیشتماندا هەبن پاڵمان پێوە بنێن بۆ خۆشویستنی. ئەگەر لە نیشتماندا، ئەو شتگەلە پاڵنەرانەی، کە وامان لێ دەکەن خۆشیمان بووێت و هەست بە ئینتیما بکەین بۆی، نەبن، ئەوا ئەوەی ناوی نیشتمانی لێ دەنێین درۆیەکەی گەورەیە".

2019-02-19

پەراوێزەکان:

شیعرەکەی (مەحموود دەرویش)، بە عەرەبی ناوی"لیس للکرد إلا الریح"ە و بە (سەلیم بەرەکات) پێشکەش کراوە.
https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/feb/12/the-guardian-view-on-private-schools-motors-of-unfairness

---

ئەرسەلان دەروێش مێژوی کورد دەباتە … پاریس ن/ کامەران حاجی ئەلیاس

زۆر جار لەهەر تابلۆیەکی هونەرمەندانی شێوەکاردا(سەرەتا ، کۆتایی ، جوڵه ، رووناکی ، سینۆگرافیا ، ململانێ ،رەنگ ، کەسایەتی ، دیالۆگ ..) بەدیدەکرێت بە تایبەتی لە تابلۆکانی واقعیدا هەر بۆیە لە کاتی سەردان کردنم بۆ زۆربەی پیشانگای هاورێیە

شێوەکارانم دا ئەم حاڵەتە بە روونی دەبینم بۆیە لەو دەفتەرەی کە بۆ را و تێبینیەکان لە هەموو پیشانگایەك دانراوە من یەکێك لە راو سەرنجەکانم دوای سەیرکردنی تابلۆکان بۆ هونەرمەندەکە دەنووسم کە لە هەر تابلۆیەك شانۆگەرییەکم بینی کە پڕە لە ململانێ ، سینۆگرافیا ،رەنگ ، روناکی.. چونکە وەکو دەقێکی شانۆیی سەیری تابلۆکان دەکەم ، هەر تابلۆیەك چەندین بابەتی سەرەکی و لاوەکی لە خۆ دەگرێت .

لە شانۆگەری " تاریکتر لە شەوە زەنگ" لە نووسینی (دکتۆر دڵشاد مستەفا) و دەرهێنانی هونەرمەند (ئەرسەلان دەروێش) من زۆربەی دەقەکانی نووسەر دکتۆر دڵشاد مستەفام خوێندۆتەوە یەکێك لە سیفەتەکانی دەقەکانی ئەم نووسەرە ئەوەیە تا رادەیەکی زۆر بناماکانی بونیادی دەقەکانی لەئاست دەقی جیهانین بەتایبەتی لە رووی هەرەمی دەق (سەرەتا ، ململانێ ، لوتکە ، چارەسەر ، کۆتایی) لە دەقی " تاریکتر لەشەوە زەنگ" نووسەر لە رێگەی هونەرمەندێکی شێوەکار کەخەریکی نیگاری تابلۆیەکە بۆ ئەوەی بەو تابلۆیە بەشداری پیشانگایەك بێت لە پاریسی پایتەختی فرنسا لە نێو ئەو تابلۆیە چەندین بابەت ،روداو ، کەسایەتی.. بەشێوەیەکی زیندوو دەردەکەون دەبنە هێلی سەرەکی گفتۆگۆ لەگەڵ نیگار کێشە هونەرمەندەکە،نووسەر زۆر بە وردی باس لە مێژوی و پرسی کورد (خەبات ، شۆرش ، نەهامەتی ، مەرگەسات ، جینۆساید ، ئەنفال ، هەڵبجە و کیما ، خیانەت ، ئابرووی هتکراو ، نیشتمانی پارچە پارچەکراو..) دەکات بێگومان لایەنی کۆمەڵایەتیش وەکو توندتیژی دژی ئافرەتان و باوك سالاری پشکی خۆی هەبوو، خاڵێکی تری نووسەر هەردەم ترۆپکی بابەتەکان یان چیرۆکەکان پەیوەست بووە بە دۆزی گەلەکەی بەواتایەکی تر خوێنەر یا خود بینەر بابەتەکانی نووسەری لەلا نامۆ نیین و خۆی تیا دەبینێتەوە و زۆر نزیکە لە ناسۆرییەکانی بەتایبەتی کێشەی نەتەوایەتی ئەمەش خاڵێکی گرنگی سەرکەوتنی دەقەکانی نووسەرە نابێ زمانی نووسینیش لە بیر بکەین کەهەم سادەیە هەمیش زمانێکی پاراوە.
دەرهێنەر زۆر زیتەڵەنە و زۆر بەوریایی لە رێگەی تابلۆیەکی شێوەکاری زیندوو کاری لە سەر دەقەکە کردبوو کە گوزارشتی لە چەندین لایەنی دۆزی مێژووی نەتەوەکەمانی دەکرد بە تایبەتی ئەو نەهامەتییانەی کە لە رابردوو بەسەر کورد هاتوون ئەوەی زۆر گرنگیش بوو ئەرسلان دەروێش ئەو هەموو رووداو مەرگەساتانەی کورد بەدیقەتەوە بەزەمەنی ئێستا بەستێتەوە بەتایبەتی لەگەڵ نەوەی ئێستای سەرکێش و یاخی…

دەتوانین بڵێین دەرهێنەر ، دوو هاوکێشەی هاوتەریب و هاوسەنگ (فکری و جوانناسی) بەرجەستەکردبوو بەتایبەتی کێشەی کورد لەسەر هەردوو ئاست وەکو نەتەوە و وەکو تاك بۆنموونە یاخی بوونی گەنج و کۆچکردنی تاکی کورد لەو دەقەدا بوونی هەبوو بە جۆرێك مەبەستی سەرەکی بریتی بوو لە بەئاگاهاتنی تاکی کورد تا سیاسیەکانیش بە تایبەتی لەو گۆرانکاریانەی کە ئێستا لە دەوری بەری کوردستان و ناوچەکە هەن .
دەرهێنەر سەرکەوتوونانە کاری لەسەر پرۆسەی دەرهێنان کردبوو ،ئەوەی زۆ رسەنجی منیش راکێشا ئەو رەهەندە شان□یە بوو کە لەسەر شانۆ لەرێگای بەکارهێنانی موزیکی وێنەیی و رووناکییەکی گونجاو تا ئەو رادەیەی بینەر هەستی بە چەندین رەهای فەلسەفی و ئیستاتیکی دەکردزۆر جار جوڵەی تابلۆیەکە وەکو گوزارشتێك لە دیالۆکەکان چێژی بە بینەران دەبەخشی چونکە ریتمی نمایشەکە دوور بوو لە هات هاوار.

بابەتێکی زۆر گرنگ و گەرم بەڵام هێمن ئارام دەگەیشتە بینەران بە بۆچوونی خۆم ئەمەش هۆکار بوو بۆ ئەوەی بینەر کپ وبێدەنگ بێت بەسەلیقەوە لەگەڵ کەش وهەوای شانۆگەرییەکە بێت بەبێ ئەوەی تووشی وەرز بوون بێت، ئەوەش بۆ خوێندنەوەی معریفی دەرهێنەر دەگەرێتەوە کە توانی بووی بەجوانی ئەوەی لە هزروفکری خۆی هەیبوو بە خوێندەیەکی دەقی نمایش بۆمان بەرجەستە بکات .

هیچ گومانی تێدانیە ئەکتەری باش ئەرکی دەرهێنەر ئاسانتر دەکات بەواتایەکی تر ئەگەر ئەکتەری باش لە ژێردەستی هەر دەرهێنەرێك بێت چەمك و خواستی دەرهێنەر باشتر دەکات بۆیە ئەرسلان دەروێش بۆ گەیاندی پەیامەکەی سوودێکی باشی لە توانستی هەرسێ

هونەرمەند(بەهەمەن حاجی ، پشکۆ شێخ عەلی ، رۆزە فرهاد) هاوکارێکی باش بوون بۆ ئەوەی هەرسێ ئەکتەر لە رێگەی توانستی دەرهێنەر لەم نمایشەدا زۆر جیاواز بن بەتایبەتی لە رووی دەنگ و جوڵە و ئاماژەکان وە بەتایبەتیش رۆزە خان (پەری) کە لەگەڵ زۆ بەی نواندنەکانی رابردووی جیاواز بوو بێگومان مەبەست لێرەدا ئەوەنیە نواندنەکانی رابردووی وەك پێویست نەبووە لەوانەیە رۆڵەکەی لەم شانۆگەرییەدا وای خواستبێت کە کارکتەرێکی هێمن و ئارام بێت من بۆخۆم یەکەمین جارە ئەم جۆرە نواندنەی بەرۆزیان ببینم.

ناکرێت باس لە رۆڵی هەردوو ئەکتەری بەتوانا (بەهمەن حاجی و پشکۆ علی) خاوە توانستێکی زۆرن بەتایبەتی لە رووی نواندن و دەمووودوو چونکە دەنگی شانۆیین توانیان ئەوەی دەرهێنەر مەبەستی بوو بگەینیە بینەران بەڵام من پێم باش ئەو رۆڵەی درا بوو بە پشکۆ(خانی لەپ زۆڵین) بەهمن حاجی بەرجەستەکرا بە پێچەوانەش رۆڵی گەنجەکەی یاخی (بەهمەن حاجی) پشکۆ علی بەرجەستەکردبا ئەوە بۆچوونی خۆمە چونکە هەردوو ئەکتەرەکە لە نزیکەوە بە دەنگ و ئاماژە و جوڵە و نواندنیان زۆر باش ئاشنام.. نابێ رۆڵی ئەکتەرەکانی ناو تابلۆیەکە لە بیر بکەین راستە دیالۆگیان نەبوو بەڵام جوڵە و هێماکانیان زۆر جوان بەشێوەیکی ئیستاتیکی بەرجەستە دەکرد بەتایبەتی هەندێ جوڵەی جێگیر چونکە هەندێ لە جوڵەکان پێوستی بە وزەیەکی زۆر هەبوو ئەوانیش سەرکەوتوو بوون لە هەموو نمایشێکدا (دیکۆر ،جلوبەرگ ، روونکی ، میوزیك ، مەکیاژ) هاوکاری ئەکتەر بۆ گەیاندنی پەیامەکانیان و سەرکەوتنی نمایشەکە، لەم نماشەدا مەکیاژ بەووردی کرا بۆ کرابوو دەست خۆشی لە ستاڤی ئەم شانۆگەرییە دەکەم بەهیوای بەردەوامی.

شانۆگەری” تاریکتر لە شەوە زەنگ” بەرەهەمی بەرێوەبەرایەتی هونەری شانۆی هەولێر و تیپی شانۆی سالار بوو لە رۆژانی 27/28/29/12/2018 لە هەولێر نمایش کرا .

سۆراخ … ستار ئەحمەد

دەفڕم لەگەڵ پەروانەیا …..
بۆت دەگەڕێم هەموو شوێنێ .
دەڵێم بەڵکوو وەکو گوڵێك “
لەباخچەیەك سەر دەربێنێ .
……………………
جێگە نەما مۆری شوێن پێم ..
برینێکی لێ نەدابێ .
گەڵای دارەکان ماچ دەکەم “
بەو نیازەی رۆحتی تیابێ .
.……………………
بولبولێك لار ببێتەوە ..
لەلانەکەی گیانی دەرچێ .
بەفرمێسك پاك دەیشۆمەوە “
واهەست دەکەم لەتۆ دەچێ .
……………………
شنەی بایەك بەئاستەم دێ ..
باوەشی بۆ دەگرمەوە .
دەڵێم بەڵکوو ئەمە خوایە “
لەئاسمانا بتدۆزمەوە .
..……………………
تنۆکی بارانێك وێڵبووی ..
بەناخی زەمینا رۆچووی .
مردم هێندە بۆت بگەڕێم “
ناتبینمەوەو لەدەستم چووی .
……………………
لەپاش تۆ تابلۆی ژیانم ..
جوانییەکی تیا نەماوە .
بەجەستەمدا دێیت و دەچی “
وەکوو خوێناوو هۆنراوە .
..……………………
لەچی سۆراخت بپرسم ..؟
لەبا “گەواڵە یان زریان .
لەو رۆژەوەی لێم دابڕای “
بێ مانایە بوون و ژیان .

ستار ئەحمەد

تیپی شانۆی هاوڕێیانی گەزیزە و نمایشی ” شانۆی دکتۆر فاوست

شوێن: هۆڵی ڕۆشنبیری سلێمانی

کات: 4:00ی ئێوارە

ڕێکەوتی: 28/2/2019

بانگەوازی خۆپیشاندانی ناڕەزایەتی بۆ ئازادکردنی دەستگیرکراوانی بادینان

بانگەوازی خۆپیشاندانی ناڕەزایەتی
بۆ ئازادکردنی دەستگیرکراوانی بادینان

رۆژی هەینی:1/3/2019
کاتژمێر:2 ی پاش نیوەڕۆ
شوێن: بەردەم نوسینگەی نۆینەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان
Hobart place- Belgravia – London SW1W0HU 2
نزیکترین ئێستگای قیتاری ژێرزەوی: Victoria Station

کۆبوونەوەیەکی ناڕەزایەتی بۆ ئازادکردنی دەستگیرکراوانی شیلادزی و دھۆک و بادینان راگەیەنراوە. ئێمە بەشداری دەکەین و پشتوانی لە داخوازیەکانی ئەم خۆپیشاندانە ناڕەزایەتیە دەکەین وە داوا لە ھەموو ئازادیخوازان و داکۆیکاران لە ماف و ئازادیەکانی خەڵکی کوردستان دەکەین بۆ بەشداریکردن لەم ناڕەزایەتیەدا لەپێناو دەستبەجێ ئازادکردنی ھەموو دەستگیرکراوەکانی شیلادزێ و بەرەسمیەتی ناسینی ئازادی رادەبڕین و خۆپیشاندان لە کوردستان لەلایەن دەسەڵاتدارانی حکومەتی ھەرێمەوە .

لەگەڵمان داخوازیەکانی ئەم خۆپیشاندانە ناڕەزایەتیە گەرم ڕاگرن
رێکخراوی بەریتانیای حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی کوردستان